

PRIOLOG VELEBITSKOJ TOPONIMIČKOJ GRAĐI

STANISLAV GILIĆ

1. *Pristup.* Prikupiti velebitsku toponimičku građu golem je posao. Za njega ne bi bio dovoljan jedan životni vijek pa je to posao za grupu toponomastičara. Ovdje se pružaju samo naznake plana i metodologije za prikupljanje velebitske toponimičke građe. Polazimo od precizno određenih granica unutar kojih će se obavljati istraživanje.

Velebit je prostrana, vrlo izdužena planina na razmeđu, ili kontaktu, raznolikih fiziogeografskih cjelina: kapelskog, ličkog, bukovičkog te kvarnersko — podgorsko — novigradskog akvatorija. Na Velebitu participira 7 općina pa je za pripreme radove potrebno konzultirati sedam katastarskih fondova. Općina Gospić prostire se na dijelu Velebita sa 15 katastarskih općina (k.o.), općina Gračac sa 8 k.o., općina Knin sa 2 k.o., općina Obrovac sa 5 k.o., općina Otočac sa 2 k.o., općina Senj sa 9 k.o., te općina Zadar sa 3 k.o.

U vertikalnom smislu može se Velebit podijeliti na tri zone koje se u svakoj k.o. ne mogu jednako precizno razgraničiti: na primorskoj strani to je obalno područje, naselja i najbliža okolica, drugo je ono područje do kuda dopire (ili je dopiralo) ratarsko djelovanje, treće je područje pašnjaka, goleti i najviših vrhova. Na ličkoj strani prvi je uski pojas duž podnožja same planine, drugi je šumski pojas i treći travnati (pašnjački) s najvišim vrhovima.

Toponomastičku metodologiju rada možemo svesti na ovu shemu: 1. odabere se jedna (ili najviše dvije) k.o., 2. prikupi se za nju odgovarajuća dokumentacija (stari atlasi, građa iz topografske literature, katastarska dokumentacija), 3. prikupljena se građa (osobito katastarska) usporedi na terenu i dopuni toponimima koji u katastru nisu evidentirani. Akcentuacija toponimičke građe podrazumijeva se sama po sebi, 4. ubiciranje prikupljenih podataka na karte prikladnih mjerila. Tek se nakon ovoga može pristupiti lingvističkoj elaboraciji (jezička analiza, klasifikacija, izrada rječnika itd.).

2. *Uvod.* Za ovu smo priliku odabrali područje Nacionalnog parka Paklenica. Park zauzima dijelove dviju k.o. koje se pružaju od samoga mora do prvih visokih vrhova nad gornjim tokom Velike Paklenice. To su k.o. Starigrad—Paklenica i Seline. Kako je prikupljena građa obilna a prostor u ovom Zborniku ograničen, to ćemo se u ovom prvom prikazu ograničiti samo na obalnu toponimiju. Prije nego prijeđemo na suvremeno stanje, zavirit ćemo u stare atlase i topografske opise.

3. *Stara kartografska građa.* Za današnje naselje Starigrad našli smo zapis u kartama¹ iz god. 1482.: ARGYRVTO*. Jedna druga karta² iz god. 1548.

* Tiskara nema znaka kojim bi se trebao čitati »um« pa cijeli naziv treba ostati ARGIRUNTO.

između rijeke aenei .ff. (Rječina) i Tedani^{7a} (Zrmanja) za Velebit ima naziv Albanus mons.

Gastaldi god. 1546.³ i 1548.⁴ ima na širem lokalitetu današnjeg Starigrada naziv Vezza. Zidna karta iz Vatikanske galerije⁵ ima naziv Scopuli, što je vjerojatno zamjena za otočiće toga naziva (danas M. i V. Ražanac). Ortelijeva karta⁶ iz god. 1578. ima naziv: Argiru = / tum (i Tedanius fl. za Zrmanju). Karta anonimnog autora⁷ za Velebit ima: MONTE DEL/LA MOR/ /LA/CHA, te uz obalu Triba (Tribanj). Anonimni rukopis⁸ na podgorskoj strani uz obalu ima nazive: Theiba (Tribanj) i Castel Ueza (blizu današnjeg Starigrada). Mercatorov atlas⁹ na str. 285/286 ima mnoge historijske nazive od Senja do Starigrada, dok na str. 321/322^{9a} ima Vezza.

Za nas je najznačajniji podatak što ga nalazimo kod Cantellija god 1686.¹⁰ Posve se razgovjetno može pročitati naziv Velebit Alpes, na obali ima Vezza te naziv Scopuli lociran uz grupu od tri otočića. V. Cornellijeva karta¹¹ iz god. 1687. za Velebit ima: Monti di Albenol: Albius Mons, dok za današnji Starigrad ima dvostruki naziv s dodatnim objašnjenjem: *Starigrad, o Citta Noua Fabric dal l'... Cluran*, te posve blizu: *VeZZa Gr. i VeZZa P.*

P. M. Corenellijeva karta¹² iz god. 1688. za Velebit ima: Monti d'Alben, te uz obalu *Starigrad, o Citta Noua*. Coronellijev Isolario¹³ na str. 138/ /139 ima: *Starigrad, o Citta Noua, Fabric dal Cen Ciuran*, uz more ima oznaku za kulu s nazivom *VeZZa Gr.*, a malo dalje na kopnu *VeZZa P.* Za Velebit ima: *Monti di Albenol: Albius Mons*. Na str. 148/149 istog ovog atlasa: *Starigrad. o Citta noua fabricata dal Gen. Ciuran, La VeZZa V.² Vegia.**, *VeZZa Piccola*.

Postoji jedna venecijanska karta¹⁴ u dva lista crtana perom, koja je pravljena prilikom razgraničenja između Mletačke republike i Turskog carstva. Na njoj se lijepo vide ucrtani tokovi bujica Velike i Male Paklenice, a uz obalu su ispisani nazivi: *Tribani, Starigrad, T. VeZZa*.

1. Nicolò Berlinghieri, Geographia (prelada Ptolomejeva Uvoda u geografiju), Firenze 1482.

2. Pierandrea Mattioli (obradio), Geografia, Venezia 1548. [Ptolomejeva karta br. V, TABVLA EVRO-

PAEA — V.]

2a. Vidi: Katičić, R. Najstariji jezici... Senjski zbornik III, 1967—68., str. 46: Tedanius ili Tel-

avius.

3. Giacomo Gastaldi [dio velike karte podijeljene u sekcije; na jugoist. listu je Jadransko more],

Venezia 1546.

4. Giacomo Gastaldi, Dalmazia. Nova. Tabula [iz knjige: Ptolomeo/La Geografia/ di Claudio Pto-

lomeo/ Alessandrino], Venezia 1548.

5. Zidna karta iz Vatikanske galerije (Galleria Vaticana), tzv. »Italia Nova«, osnova Egnazio Danti

(izradio u vremenu između 1572. do 1585), te restaurator Luca Holstenio (izradio skoro potpuno novu

kartu) 1631.

6. Abrahami Ortelij Antverpiani, »Parergon«, 1578.

7. Karta anonimnog autora i godine (kasnije od 1593). Tiskao Stefano Scolari, Venezia. Sada u

zbirci Mario Stock, Trst.

8. Anonimni rukopis »Atlantino« (god?), sada u Biskupskom seminaru u Padovi.

9. Gerardi Mercatori, Atlas sive cosmographicae meditationes de fabrica mundi et fabricati figura.

Editio... Henrici Hondij, Amsterdami An. D. 1623. (Sig. Naučne biblioteke u Rijeci: 23420, 47 —a / 1).

9a. Ibidem. Karta na str. 321/322: Sclavonia, Crvatia, Bosnia cum Dalmatiae parte.

10. Giacomo Cantelli da Vignola, Mercurio geografico, Rim 1686.

11. Vincenzo Coronelli, [karta] Ristretto della Dalmazia, Venezia [oko] 1687.

12. [Karta] Golfo di Venezia, Dal P. M. Coronelli, Venezia 1688.

13. Isolario del Atlante Veneto del P. Coronelli, Parte I., In Venetia MDCLXXXVI (1696). (Sig.

Naučne bib. u Rijeci: XXXVI, A, 1/1 No 16897).

14. Archivio di Stato di Venezia (Provveditori alla Camera dei Confini, B.257, Disegni 128/10,11)

iz god. (1699/1700) 1721.

Iz atlasa (bez naslova), sastavljenog od karata različitih izdanja,¹⁵ sa 23. str. (nova paginacija u novom uvezu) očitali smo naziv: *Cittanova* (Starigrad). Str. 153 (stara pag.) tj. str. 37 (nova pag.) je karta^{15a} s nazivom *Veza* a isto i na str. 154 (stara pag.). Nepaginirana karta,^{15b} uvezana između str. 44 i 46 pored uobičajenog natpisa *Dalmatia Imperialis* te drugih naziva ima za naš Starigrad: *Citta nova*.

U konzultiranim atlasima nismo naišli na stari naziv za Velebit: Mons Bebi, dok smo za Albanus mons¹⁶ utvrdili lokaciju posve uz obalu. Za današnji Starigrad—Paklenica (ovaj dodatak je recentan i samo je u službenoj, administrativnoj uporabi) treba spomenuti da je u nazivu Argirutum vjerojatno ispuštena ligatura na prvom »u«, pa bi bilo: Argirūtum = Argiruntum.

Opozicija stari / noua može se objasniti ovako: novo pučanstvo, koje se naselilo na lokalitet Argiruntuma, naišlo je na ostatke 'staroga grada', pa je to bila motivacija za naziv. Za sastavljače atlasa to je novo naselje pa je to motivacija (uz imenovanje i 'graditelja').

Pored samog današnjeg naselja Starigrad u atlasima je ubiciran naziv *Veza*, *Castel Ueza*, *Veza Gr.* itd. Naziv *La Veza V.*^a *Vegia*.^{*} može se protumačiti da je na ondašnjem lokalitetu *La Veza* bila još starija *Vegia* (*V.*^a = *vecchia*, stara, a i zvjezdica je oznaka za stariji naziv). Slično kaže i *Topografia Veneta*¹⁷: »... rimsku utvrdu pod nazivom *Vegium* prepoznaju suvremenici u selu *Veza*, smještenom na obali Kontinenta, u podnožju *Velebita* (u orig. *Velebich*); ali ovo selo nije sačuvalo traga starog *Vegiuma* osim u svom imenu. Vjerojatno je stari *Vegium* bio na mjestu što ga slavenski stanovnici zovu *Starigrad*... i koji se nalazi skoro dvije milje na sjeverozapad od sela *Veza*«.

Kako se osim *Veza Gr.* (velika), odnosno *T. Veza* (*T* = *torre*, kula) u karti nalazi i *Veza P.* (*piccola* = mala), to otvara problem da se osim postojeće *Večke kul(i)ne*, utvrdi i 'mala'. Da li je treba tražiti u utvrdi *Paklarić* na lijevom brijegu gdje izlazi bujica *V. Paklenica*, ili je pretpostaviti bliže *Maloj Paklenici*, negdje u području starog naselja *Seline* (koje se nalazilo uz brijeg, a ne uz obalu kao danas)?

4. Obalna toponimija. Suvremeno stanje.

4.1. Karta nepoznatog autora i bez oznake godine izdanja¹⁸ s natpisom: *Opskrba krasa vodom u Županiji LICKO — KRBAVSKOJ* (mj. 1 : 200 000), ima za *Podgorski kanal* naziv *Canale della Morlacca (della Montagna)*, te obalne toponime *Sc. Ražanac* (*Sc.* = *scoglio*, greben, hrid, otočić), *V. Vela Slobodna* (*V.* = *venez.* izraz *vale*, hrv. dij. *vala* u značenju zaljev, zaton, draga), *P^{ta} Kula véca* (*P^{ta}* = *punta*, rt. *Dijakr.* znak na *e* pogrešna je zamjena za *ć*).

15. Atlas bez naslova. U Naučnoj biblioteci u Rijeci, sig. XXXVIII, A, I/1, No 14391. Jedna od karata datirana je 1756. god.

15a. Ibidem. [Karta] *Danubii Fluminis*, itd.

15b. Ibidem. [Karta] *Regnum Bosniae, una cum finitimis Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae*, itd.

16. Usporedi drugačije mišljenje u knjizi: Poljak, Z. *Velebit*, Zagreb 1969, str. 94.

17. *Topografia Veneta ovvero descrizione dello Stato Veneta*... Venezia 1786 — 1787, str. 222—223 (prev. S. G.).

18. Čuva se u Historijskom arhivu u Rijeci.

4.2. Na karti prve katastarske izmjere¹⁹ iz god. 1826. upisana je uvala *Sigliesatariza*, luka *Mandracchio di Starigrad*, te na granici s k.o. *Seline Valle Jasina* (Jazina).

4.3. Na karti katastarske izmjere²⁰ iz god. 1896. naziv se prve uvale samo malo razlikuje u grafiji: *Siljesatarica*, dok se grafija uvale Jaz nije izmijenila, tj. ostala je *Valle Jasina*.

4.4. Suvremene pomorske karte,²¹ sekcije Silba — Pag (mj. 1 : 100 000) i Pag — Velebitski kanal (mj. 1 : 80 000) imaju ove nazive: *U. Šilježetarica*, *U. Brođina*, *U. Slobodina*, *U. Vrtilina*, *Rt Stara Kula*.

4.5. Na terenskom ispitivanju godine 1983. utvrdili smo duž obale k.o. Starigrad—Paklenica 41 toponim.²² Na priloženoj skici brojevi označuju ubicaciju odgovarajućeg toponima:

1. Šilježetarica	22. Ríva
2. Làđen pòrat	23. Pòrat
3. Ògrada Petrìčevića	24. Kräj mūrve
4. Vřtli Čâvića	25. Bikàrije
5. Čâvić dràga	26. Na vřtlīnī/Vřtlina
6. Īspod Grūbavače/Grūbovače	27. Múlo Tòmića
7. Mìlovačka dràga	28. Jàzinica
8. Vīdrine stīne	29. Křcalište
9. Bròd(i)na	30. Múlo od šumàrije
10. Īspod màslina Kóića	31. Pūnta ĩspod šumàrije
11. Slobòd(i)na	32. Smòkrovičā řpine/Na řpinama
12. Īspod ògrade Kátića	33. Pod sĭgama
13. Tikvèna dràžica	34. Īza Dèbele sĭge
14. Gròmilica	35. Dèbela sĭga
15. Plāntāža	36. Òkrugla sĭga
16. Īza Plāntāžini	37. Kod Òkrugle sĭge
17. Pūnta sēnjska	38. Īspod vīnograda
18. Sēnjski pòrat	39. Pūnta Kùl(i)ne
19. Na kamènju	40. Pòd jarugom
20. Pūnticā	41. Nād jarugom
21. Īza ríve	

U obalnu bi se toponimiju, makar i u širem smislu, mogli ubrojiti i nazivi za naselja i dijelove naselja blizu obale te izvjestan broj mikrotoponima uz njih. Njih ćemo posebno opisati u idućem nastavku.

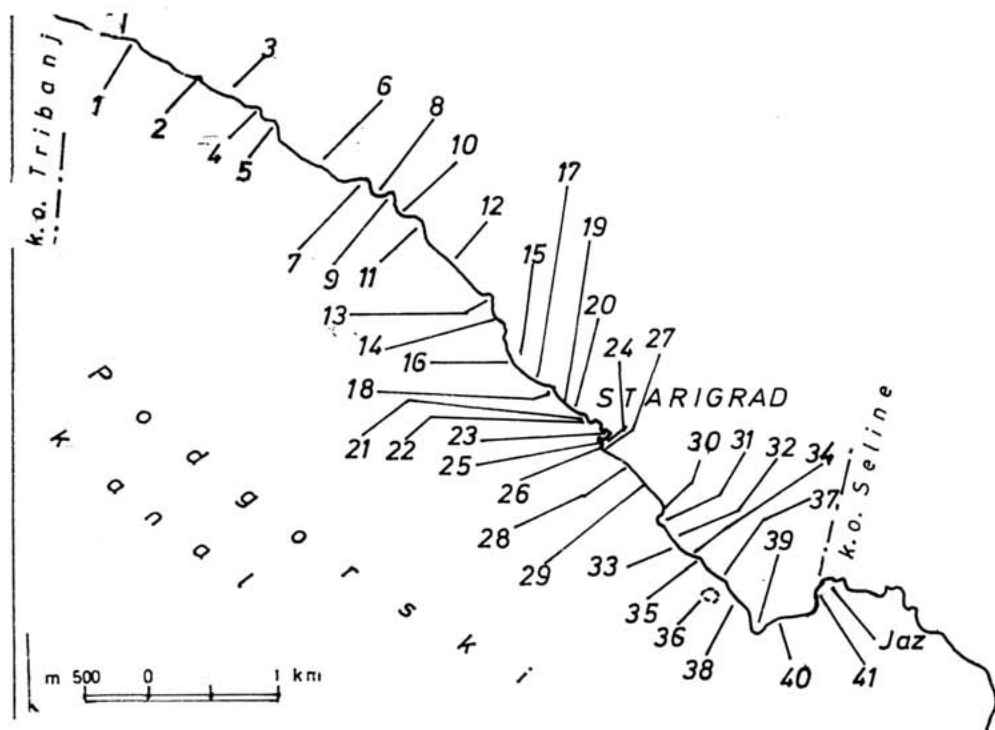
19. Pohranjeno u historijskom arhivu u Splitu.

20. Općinski ured za katastar u Zadru.

21. Hidrometeorološki zavod Ratne mornarice, Split, 1971. i 1980.

22. Kazivač: Krešo Trošelj (rođ. 1923), Starigrad, 1983.

Ubikacija obalnih toponima u katastarskoj općini Starigrad—Paklenica. Brojevi na skici odgovaraju onima iz popisa u tekstu. Crtež autorov prema topogr. karti sekcije Novigrad I, izd. Vojnogeografskog instituta 1959. god.

Stanislav Gilić, prof. Pedagoški fakultet Rijeka

Članak (koji je početak opsežnijeg zahvata) postavlja prostorne granice i metodologiju istraživanja i prikupljanja velebitske toponimije. Dijakronijski je prikazana građa iz starih atlasa i katastarskih karata za Velebit i posebno za k. o. Starigrad—Paklenica. Suvremeno stanje donosi akcentuiranu obalnu toponimiju. Rad se nastavlja.

Riassunto

CONTRIBUTO ALLO STUDIO DELLA TOPONOMASTICA DEL VELEBIT

L'articolo (che è l'inizio di un più ampio intervento) pone i confini e la metodologia di ricerca e raccolta della toponimia velebitiana. Viene diacronicamente illustrato il materiale trovato in vecchi atlanti e carte catastrali concernenti il Velebit e in particolare il comune catastrale Starigrad—Paklenica. In merito alla situazione contemporanea, viene pure riportata la toponimia costiera con i corrispondenti segni prosodici. Il lavoro continua.

Sl. 29 — Zaselak Razbojište uz cestu Sv. Juraj — Krasno, snimio Vjeko Babić oko 1936.

Sl. 30 — Planinski zaselak Pandore podno Oltara, sj. Velebit, snimio Vj. Babić oko 1936.

